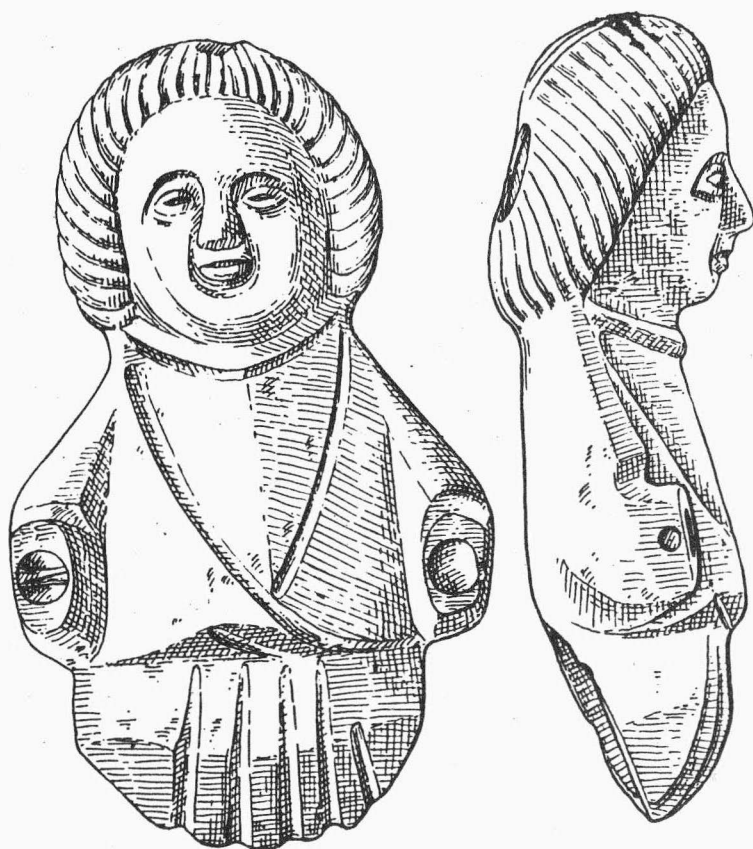

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1986

BRNO 1989

ZUHELNATĚLÉ OBILÍ Z DOBY ŘÍMSKÉ Z DRNHOLCE /okr. Břeclav/

Emanuel O p r a v i l , AŮ ČSAV Brno

Při archeologickém výzkumu sídliště z doby římské v Drnholci prozkoumala D. Jelínková objekt č. 156 se zbytky zásob obilí; nález datuje do 1. - 4. století. Materiál, v němž absolutně převažují zuhelnatělé zbytky, byl rozplaven a vytříděn; výsledky analýzy jsou následující:

A/ Zuhelnatělé zbytky

Acer sp., javor - malý zlomek zuhelnatělého dřeva.

Agrostemma githago L., kookol polní - 1 zlomek semene.

Atriplex sp., lebeda - 1/2 nažky.

Avena sativa L., oves setý - 3 obilky, poněkud poškozené; rozměry 2 nejlépe zachovalých obilíků jsou následující, včetně délkošříčkového a šířkotloušťkového indexu:

délka	mm	5,5	5,4
šířka	mm	3,4	2,5
tloušťka	mm	1,7	1,8
l D/Š		1,6	2,1
l Š/T		2,0	1,3

cf. Avena sativa L., oves setý ? - 1 zlomek obilky.

Chenopodium album L., merlík bílý - 18 semen.

Chenopodium ficifolium Smith, merlík fíkovníkolistý - 1 semeno.

Chenopodium hybridum L., merlík zvrhlý - 149 celých a 3/2 semen.

Chenopodium sp., merlík - 66 semen se silně poškozeným, zčásti odpadlým osemením.

Fallopia convolvulus /L./ Á. Løwe, svlačec popínavý - 36 nažek.

Malva pusilla Smith in Sowerby, sléz nizounký - 1 dílek plodu.

Panicum miliaceum L., proso seté - celkem 203 ccm; vzorek obsahuje několik zuhelnatělých shluků; velké shluky se snadno rozpadaly na menší shluky zpečených pluch a volně se oddělující nahé obilky, vůbec se nepodařilo vypreparovat obilky vcelku s pluchami; rozměry 10 nahých obilíků jsou následující:

délka	mm	2,2	2,0	1,9	1,9	2,0
šířka	mm	1,6	1,8	1,8	1,8	1,6
tloušťka	mm	1,6	1,5	1,5	1,5	1,3

délka	mm	1,8	1,9	1,9	2,0	1,9	1,95
šířka	mm	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,68
tloušťka	mm	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,43

Quercus sp., dub - 12 malých zlomků zuhelnatělého dřeva.

Rubus fruticosus agg., ostružiník křovitý - 24 semen.

Rubus idaeus L., maliník obecný - 65 semen.

Rumex acetosella L., šťovík kyselka - 1 nažka.

Secale cereale L., žito seté - 1 obilka následujících rozměrů /s indexy/:

délka	mm	6,1
šířka	mm	2,3
tloušťka	mm	1,9
l D/Š		2,6
l Š/T		1,2

Setaria glauca /L./ P. Beauv., bér sivý - 4 obilky.

Silene sp., silenka - 2 zlomky semen.

Triticum dicoccon Schrank, pšenice dvouzrnka - 1 obilka následujících rozměrů /s indexy/:

délka	mm	5,4
šířka	mm	3,4
tloušťka	mm	2,6
l D/Š		1,5
l Š/T		1,3

B/ Nezuhelnatělé zbytky

Anthemis arvensis L., rmen rolní - 2 nažky.

Rubus idaeus L., maliník obecný - 1 semeno.

Naprostu převažující proso seté naznačuje, že snad jde o zbytek jeho zásob; odpovídala by tomu i plevelná příměs, především bohatě zastoupený svlačec. Za plevelnou příměs již však stě-

ží můžeme považovat další zjištěné obilniny, z nich především žito se vysévá v jiné agrotechnické lhůtě než proso. Rovněž zuhelnatělá semena maliníku a ostružiníku stěží pocházejí z plevelné příměsi. K takovému poměrně nesourodému uložení rostlinných zbytků mohlo dojít např. při požáru komory či špýcharu. Při preparaci prosných obilek z dochovaných shluků se jako bezprostřední plevelnou příměs podařilo dokázat svlaččovec a zcela ojediněle merlík bílý. Nicméně shluky zuhelnatělých obilek prosa setého v římských objektech nejsou v našich nálezech z tohoto období tak zcela běžné. Bohatý nález větších shluků zuhelnatělého prosa /517 g/ pochází z Vraného z 1. - 2. století /Tempír 1961/. Nálezy ze Závisti z doby římské sice nebyly zatím souhrnně publikovány a v informativním přehledu se výsledky Tempírových analýz uvádějí bez udání množství /Motyková 1981, p. 508/. Hajnalová zveřejnila nálezy prosa setého z Devína /4. - 6. století/ a z Nitry-Párovských Hájů /4./5. století, obojí Hajnalová 1975/; shluky zuhelnatělého prosa z Nitry-Párovských Hájů se zabývala ještě samostatně /Hajnalová 1982/ a z ekologicky rozmanitého spektra plevelů obdobně usuzovala na nejednotný původ zjištěných obilnin. Biometrické porovnání obilek prosa z Drnholce je dosti problematické, neboť máme k dispozici pouze nahé obilky, kdežto u citovaných autorů jde pouze o rozměry a indexy obilek pluchatých. Pro recentní nahé obilky uvádí Brecher /1958/ následující rozměry: 2,0 - 2,5 x 1,4 - 2,0 x 1,0 - 1,5 mm. Zuhelnatělé obilky z Drnholce se od recentu nikterak neliší, zvláště došlo-li zuhelnatěním ke smrštění obilek, především u délky - což naznačuje jejich celkem volné uložení ve zuhelnatělých pluchách. Ačkoliv máme proso seté z 1. - 4. století zatím jen z nevelkého počtu nálezů, nelze pochybovat o jeho významu v této době v našich zemích, v nichž se pěstuje nepřetržitě od neolitu. Neméně zajímavý je rovněž nález 2 obilek ova setého, který je u nás zatím znám jen z malého počtu lokalit.

Z hlediska převažující plodiny, kterou je pozdní jařina proso seté, odpovídá tomuto i plevelné zastoupení: k typickým plevelům jařin /a také okopanin/ patří svlaččovec popínavý, merlík bílý, m. fíkovníkolistý i m. zvrhlý, bér sivý, což je i kvantitativně převažující skupina. Obvykle jako plevel okopanin, ale i jako ozimý druh se chová sléz nizounký a obdobně i charakteristický průvodce ozimů koukol polní; perenující šťovík kyselka se neváže na určitý porost, neboť je světlo-milný a dává přednost spíše písčitém místům. Nicméně je velmi zajímavý vysoký absolutní počet semen merlíku zvrhlého, se kterým se v obilninách setkáváme jen řídce. Je to vyhraněný ruderal, který nejspíše proniká do kultur okopanin. S přihlédnutím k jeho silné vazbě na lidské sídliště a optimální rozvoj v teplejších oblastech můžeme předpokládat, že místa s jeho bohatším výskytem patří ke starému sídelnímu území.

L i t e r a t u r a ;

- Brecher, J. 1958: Semená poľnohospodárskych rastlín a burín. Bratislava.
 Hajnalová, E. 1975: Archeologické nálezy kultúrnych rastlín a burín na Slovensku, SIA XXIII, 227-254.
 - 1982: Rastlinné zvyšky z archeologického výskumu v Nitre-Párovských Hájoch, AR XXXIV, 29-35.
 Motyková, K. 1981: Osídlení ze starší doby římské u Dolních Břežan, AR XXXIII, 504-533.
 Tempír, Z. 1961: Archeologické nálezy obilnin na území Československa, Věd. Práce Výzk. Úst. Čs. Akad. zeměd. věd, 159-200.

Verkohltes Getreide aus der römischen Kaiserzeit aus Drnholec / Bez. Břeclav / . Im Objekt aus dem 1. - 4. Jahrhundert hat man Reste eines Getreidevorrates gefunden, in dem Rispenhirse völlig überwiegt; den Charakter dieses Sommergetreides verdeutlichen auch die charakteristischen zahlreich vertretenen Unkrautarten / Gemeiner Windenknöterich, Weisser Gänsefuss, Feigenblättriger Gänsefuss, Unechter Gänsefuss und Fuchsrote Borstenhirse / .

OKURKA SETÁ /CUCUMIS SATIVUS L./ V NAŠICH ZEMÍCH

Emanuel O p r a v í l , AÚ ČSAV Brno

/Obr. 42/

První fosilní doklady o existenci okurky /Cucumis sativus L./ v našich zemích známe až ze šedesátých let, kdy se rozvinul soustavný paleobotanický výzkum archeologických materiálů. Okurka byla objevena ve vrcholném středověku historických jader měst Opavy a Olomouce /Opravil 1965a, b/ a záhy nato i ve výplni vodního koryta pod palisádami slovanského hradiště v Mikulčicích /Opravil 1967/; poté následovaly nálezy z jiných míst, postupně jak se rozvíjel archeologi-

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1986

- Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně,
sady Osvobození 17/19
- Odpovědný redaktor : akademik Josef Poulík
- Redaktoři : Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková,
Dr. J. Unger
- Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
- Kresby : A. Krechlerová
- Na titulním listě : bronzová plastika z Brna - Kozí ul.
- Tisk : Oblastní ediční středisko Jihomoravské
základny pracovišť ČSAV v Brně
- Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
- Vydáno jako rukopis : 450 kusů. - neprodejné